

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Протягом багатьох століть світова торгівля була і до тепер залишається однією із найважливіших форм зовнішньоекономічних зв'язків, а також зберігає за собою роль головного чинника розвитку світової економіки в цілому та національних економік, зокрема. Однак, останні десятиліття є важким періодом якісних перетворень для світової економіки, які пов'язані з розвитком глобалізаційних процесів та трансформацією економік постіндустріальних країн. Суть даних тенденцій полягає у значній лібералізації зовнішньоекономічних відносин, коли ресурси і ринки країн стають все більш доступними для зарубіжних виробників; формуванні досить високого рівня конкурентоспроможності; появи глобальних ринків; перетворення інновацій в головний ресурс виробництва, що є інструментом перемоги в конкурентній боротьбі і, звичайно, нарощування прибутку.

Данні зміни для багатьох національних економік є своєрідними викликами, які вони не завжди в змозі подолати, що ускладнює їх швидку та ефективну інтеграцію в сучасну систему світогосподарських зв'язків [5]. Однак, для даної групи країн зародження економіки має свою специфіку, яка впливає з особливостей розвитку їх культури та економіки. Але, беручи до уваги постійне зростання кількості країн, що розвиваються, і їх величезну питому вагу в населенні світу, очевидно, що вони мають значне, а по ряду параметрів - ключове значення для всього людства [2].

Таким чином, дана тема на сьогоднішній день є досить актуальною. Товарообіг країн, що розвиваються збільшується з кожним роком. Отже, постає питання, чи зможуть країни, що розвиваються при сучасній динаміці міжнародної торгівлі зайняти домінуюче становище на світовому ринку або ж індустріально розвинені країни спробують вжити всі можливі заходи, щоб не допустити проникнення країн третього світу на провідні світові ринки [2].

Представники школи меркантилізму: Ф. Кене, Т. Мен, А. Тюрго є початківцями в дослідженнях ролі світової торгівлі для розвитку та збагачення економіки країни. Пізніше їх погляди отримали розвиток в працях таких класиків, як Б. Оліна, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Е. Хекшера, Д. Хьюмен, які вперше теоретично обґрунтували необхідність національної спеціалізації та виокремлення місця країни в міжнародному поділі праці. Серед сучасних дослідників та аналітиків сфери міжнародної торгівлі, зовнішньоекономічних зв'язків, експорту та імпорту слід назвати таких, як В. Далик, Н. Дуляба, А. Задоя, Н. Калюжну, О. Кіреєва, С. Кулицького, В. Назарова, І. Ніколаєву, О. П'янова, О. Ралко, Я. Сергієнко, В. Смірнова та інших.

Участь України в глобальній виробничій мережі значно збільшилися за останні десять років, але все ще залишається недостатньою. З року в рік показники України в торгівлі товарами і послугами демонструють значні коливання, які спровоковані низкою зовнішніх і внутрішніх негативних факторів, що дестабілізують економічну діяльність з 2008 року. Дана нестабільність посилюється тим фактом, що українська економіка характеризується високим рівнем «відкритості», або, іншими словами, інтегрованістю в світову економіку і залежністю українських виробників від торгівлі на іноземних ринках. Варто відзначити, що останнім часом зростання показника рівня «відкритості», який визначається співвідношенням обсягів експорту та імпорту до ВВП, в Україні призупинилося, і дещо стабілізувалося. Протягом останніх десяти років цей показник майже не змінювалося співвідношення обсягу торгівлі до ВВП зберігається на рівні 100% (107,5% у 2015 році, WDI), без чіткої тенденції до

зростання; а отже, актуальним залишається питання торгової конкурентоспроможності українських компаній. Таким чином, у якості вагомого фактору, який напряду має вплив на успіх інтегрованості української економіки до міжнародної торгівлі, є рівень конкурентоспроможності усіх галузей національної економіки. Звернемося до розрахунків по глобальній конкурентоспроможності, що проведені на основі досліджень Всесвітнього економічного форуму (див. табл. 1).

Таблиця 1

Україна в рейтингу глобальної конкурентоспроможності

Показник рейтингу	Місце серед 140 країн світу	Оцінка за 7-бальною шкалою
Група основних показників (40%)	98	4,2
Показники ефективності (50%)	74	4,0
Ефективність ринку товарів	129	3,6
Ефективність ринку праці	66	4,4
Розвиток фінансового ринку	116	3,4
Технологічна оснащеність	82	3,5
Об'єм ринку	38	4,5
Інновації та бізнес складові (10%)	93	3,3
Бізнес складові	103	3,5
Інновації	74	3,1

Джерело: [1,4]

Отже, у Глобальному рейтингу конкурентоспроможності країн Україна посіла у 2018 році 83-є місце (рис. 1).

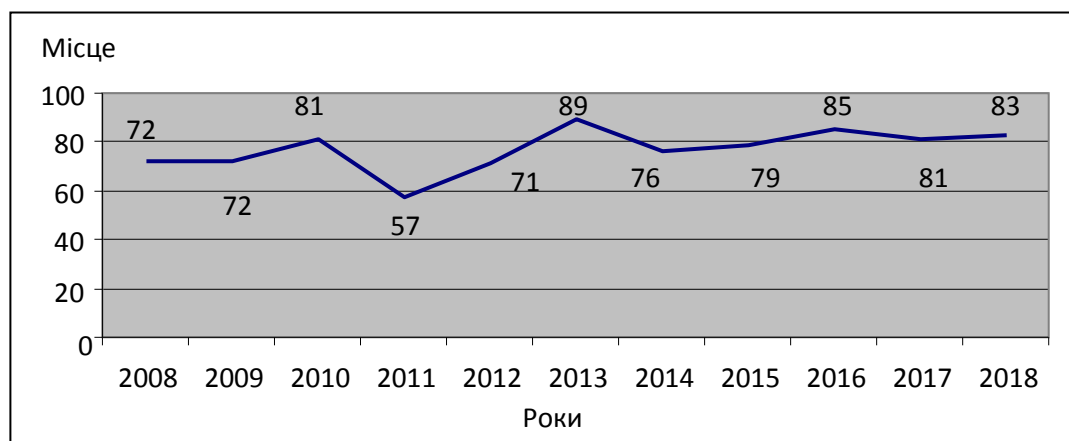

Рис. 1. Україна в міжнародному рейтингу конкурентоспроможності

Джерело: [4]

Технологічна складова українського експорту в цілому відносно мала, і лише 5% експорту класифікується як середньо- або високотехнологічний, тоді як в інших країнах, що розвиваються, частка такої продукції становить в середньому близько 37% експорту. Найбільше зростання вартості експорту за період 2010-2015 років забезпечував експорт сировинних товарів. У порівнянні з 2013 роком експорт українських товарів збільшився з 16,9 млрд. дол. США до 20,2 млрд. дол. США, тобто на 3,3 млрд. дол. США (19,2%). У абсолютних величинах ці 3,3 млрд. дол. США компенсують менше ніж 29% від зменшених об'ємів експорту на російські напрямки (зменшення продажів до РФ, склало 11,4 млрд. дол. США). На інших ринках відбулося значне зменшення показників експорту і склало 7,8 млрд. дол. США, або четвертину від об'єму експорту, що був у 2013 році в ці країни. Стосовно географії, то зниження відбулося пропорційно до темпів зменшення по всім країнам із цієї групи (див. табл. 2) [5].

Динаміка українського товарного експорту та імпорту, млрд. дол. США

Роки	Експорт				Імпорт			
	Всього	ЄС	Росія	Інші країни	Всього	ЄС	Росія	Інші країни
2013	63,3	16,9	15,1	31,3	77,0	26,8	23,4	26,8
2014	54,0	17,1	9,8	27,1	52,6	20,8	11,2	20,5
2015	38,2	13,0	4,8	20,3	36,6	15,7	6,3	14,5
2016	36,3	13,5	3,6	19,3	38,9	17,1	5,2	16,6
2017	43,3	17,5	3,9	21,8	49,5	22,0	7,2	20,3
2018	47,3	20,2	3,7	23,5	56,9	24,3	8,1	24,5

Джерело: [2,5]

Імпорт з ЄС в Україну в 2018 р., в порівнянні з 2013 р., скоротився з 27 млрд. дол. США до 4,3 млрд. дол. США, тобто на 10,2%. Але це якщо врахувати, що Україна імпортує «європейський» газ. Якщо ж імпорт газу відняти, то падіння буде обчислюватися приблизно 6,4 млрд. дол. США - або майже на 24%. Імпорт товарів в Україну в цілому скоротився більш ніж на 20 млрд. дол. США, або на 26,1%. У випадку з скороченням як імпорту в цілому, так і імпорту з ЄС причина лежить на поверхні - скорочення платоспроможного попиту [5].

Отже, участь України в міжнародних ланцюжках доданої вартості змінюється на роль постачальника компонентів для виробництва іншої продукції, а це впливає на конкурентоспроможність експорту. Структура українського експорту практично не змінювалася з початку переходу до ринкової економіки і в значній мірі зберігає залежність від декількох відносно нескладних експортних товарів, виробництво яких зазвичай не вимагає високого рівня кваліфікації; це переважно сталь і вироби з неї, а також сільськогосподарська продукція. Як підкреслено в останньому звіті ОЕСР, через складність залучення в Україну прямих іноземних інвестицій (ПІІ), особливо в нетрадиційні експортно-орієнтовані сектори, країна не може інтегрувати свою економіку в міжнародні ланцюжки, вирішальну роль в яких відіграють транснаціональні компанії. ОЕСР також зазначає, що ПІІ у виробництві в значній мірі сконцентровані в металургії, кінцевий продукт якої продається як сировина на світових ринках.

Проаналізувавши попередні дослідження науковців та сучасний стан міжнародної торгівлі України можна стверджувати, що існує кілька важливих ринків, потенційні можливості яких не повністю використані для українського експорту. Згідно з результатами досліджень, наведених МЕРТ, Україна недостатньо використовує торговельні можливості з такими країнами як Сполучені Штати Америки, Німеччина, Великобританія, Франція, Японія і Канада. В цілому, Україна недовикористовує торговий потенціал з 75 країнами світу і недоотримує, таким чином, близько 6 млрд. доларів США. Очевидно, що все це приховує нові можливості та виклики для українських підприємств-експортерів.

Таким чином, сьогодні існує низка перепон та бар'єрів виходу з кризової ситуації, що охопила зовнішню торгівлю України, від відсутності достатньої кількості капіталовкладень для виробництва експортноорієнтованих обсягів товарів та послуг до неприйняття української продукції на світовому ринку [2]. Для перспективного розвитку зовнішньої торгівлі Україні потрібні стратегічні перетворення в національній зовнішньоторговельній політиці. Головним напрямом її розвитку є застосування інструментів нарощування експортних обсягів товарів і послуг та зменшення імпортозалежності країни, зокрема по товарах. При цьому повинна відбуватись оптимізація структури експорту та імпорту з акцентом на зменшення обсягів останнього.

Список джерел:

1. *The Global Competitiveness Report 2011-2012 / Klaus Schwab // World Economic Forum. Geneva. Switzerland. 2011. 527 p.*
2. *Краснодєд Т. Л. Аналіз експортно-імпортних операцій України на сучасному етапі / Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Випуск 22 (частина 2). С. 31-35.*
3. *Чириченко Ю.В. Развитие международной торговли Украины путем оптимизации таможенных процедур / Таможенный научный журнал «Таможня». 2013. № 1. С. 168-183.*
4. *Україна в міжнародних рейтингах. URL: <https://www.sfii.gov.ua/%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D0%B2-%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%80%D0%B5%D0%B9%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D0%B0%D1%85/>*
5. *Сергей Саливон. Внешняя торговля в 2013-2018 гг. 18.04.19. Нова влада. URL: <https://minprom.ua/digest/252729.html>*